

ORİJİNAL ARAŞTIRMA ORIGINAL RESEARCH

DOI: 10.5336/medsci.2025-108193

Anti-Kahraman Şiddetinin Meşrulaştırılması: “Çukur” Örneği Üzerine Kesitsel Çalışma

The Legitimation of Anti-Hero Violence: A Cross-Sectional Study of the Case of “Çukur”

^{1b} Arif GARBİOĞLU^a, ^{1b} Özge ÜNLÜTÜRK^b, ^{1b} Erkan DOĞAN^b

^aZonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp AD, Zonguldak, Türkiye

^bAdalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, İstanbul, Türkiye

Bu çalışmanın bir kısmı, 2. Uluslararası 18. Ulusal Adli Bilimler Kongresi'nde (14-17 Ekim 2021, Online) sözlü olarak sunulmuştur.

ÖZET Amaç: Şiddet eksenli medya içeriklerinin, bireylerde şiddeti normalleştirme ve duyarsızlaştırma etkisi oluşturarak toplumsal algıyı olumsuz yönde şekillendirebilmesi önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu çalışmada yüksek reyting oranına sahip olan ve silah kaçakçılığı yapan bir ailenin ana temasını oluşturduğu Çukur dizisindeki şiddet uygulama biçimlerinin şiddet öğeleri bağlamında irdelenmesi ve çıktıların adli tıbbi boyutları ile topluma yönelik muhtemel etkilerinin tartışılması hedeflenmektedir. **Gereç ve Yöntemler:** Çalışmada dizinin yayıncılıkta 1 sezona karşılık gelen ardışık 13 bölümü ölüm ve yaralama başta olmak üzere suç cinsi, suç şekli, suça karışan ve suçtan etkilenen kişiler açısından incelenmiştir. **Bulgular:** Pandemi dönemi başlangıcını içine alacak şekilde ardışık olarak rastgele seçilen 13 bölümde toplam 295 kişinin öldürüldüğü, cinayetlerden %14,9'unun ise anti-kahraman tarafından işlendiği görülmüştür. Ölümlerin büyük çoğunluğunun (%91,1, n=269) ateşli silahlar sonucu meydana geldiği görülmüştür. En sık görülen yaralanma türü künt travmadır (%67,3, n=64). Çalışma örneklemini oluşturan bölümlerde dayak, demirliklerde çarpmıھا germe benzeri sarkıtma, ölü bedene eziyet, ters askı gibi farklı yöntemlerle fiziksel eziyet yöntemleri uygulandığı saptanmıştır. Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre toplam reyting oranları ile hakaret, aşağılama veya kaba söz sayıları arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde korelasyon tespit edilmiştir ($r=0,652$, $p=0,016$). **Sonuç:** Şiddetin yoğun olarak kullanıldığı Çukur dizisindeki şiddet unsurlarının görselleştirme biçimleri ve aktarımı şiddeti toplumsal anlamda meşrulaştırmakta; bu kurgusal yeniden üretimin gerçeklikte suç oranlarının artışına katkı sağladığı gazete ve internet haberlerine yansımaktadır.

ABSTRACT Objective: The impact of violence-oriented media on normalizing and desensitizing violence has sparked significant debate. This study will analyze the elements and forms of violence in the TV series Çukur, main theme is a family of arms smugglers, in the context of the aspects of violence. The consequences of violence on society, including its forensic medical dimensions, will also be discussed. **Material and Methods:** In the study, 13 consecutive episodes of the series were examined in terms of crime type, people involved in and affected by crime. **Results:** A total of 295 individuals were killed in the 13 episodes, including the initial period of the pandemic, with 14.9% of these murders perpetrated by the anti-hero. It was observed that the majority of deaths (91.1%, n=269) occurred as a result of firearms. The most common type of injury was blunt trauma (67.3%, n=64). It was determined that physical maltreatment methods were applied, with different techniques such as beating, crucifixion-like drooping on the iron bars, mistreatment of the corpse, and reverse hanging in the episodes forming the study sample. The results of Spearman's correlation analysis revealed a significant positive correlation between total rating and the number of instances of insult, humiliation, or vulgar words ($r=0.652$, $p=0.016$). **Conclusion:** The visualization and transmission of the elements of violence in the TV series Çukur, in which violence is too much used, legitimizes violence in a social sense; this fictional reproduction contributes to the increase in crime rates in reality is reflected in newspaper and internet news.

Anahtar Kelimeler: Adli tıp; şiddet; gayri meşruluk;
kitle iletişim araçları; taklit davranış

Keywords: Forensic medicine; violence; illegitimacy;
mass media; imitative behavior

Correspondence: Arif GARBİOĞLU
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp AD, Zonguldak, Türkiye
E-mail: arif.garbioglu@beun.edu.tr

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences.

Received: 03 Jan 2025

Received in revised form: 25 Mar 2025

Accepted: 07 Apr 2025

Available online: 29 May 2025

2146-9040 / Copyright © 2025 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Şiddet; bireyin kendine, başkasına, belirli topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği veya yoksunlukla sonuçlanabilen kasıtlı bir tehdit veya fiziksel zor kullanması durumudur.¹ Etki alanını günden güne artırarak daha da göze çarpar hale gelen şiddet önemli bir halk sağlığı sorunudur.² Doğuştan bilinmeyen, sonradan öğrenilen ve aktarılan bir kavram olan şiddete yönelmede kişinin yaşadığı çevre koşulları etkili olabilmektedir. Aile içi şiddetin yoğun olduğu ülkelerde çocuk, kendisinin ve annesinin gördüğü şiddetle büyüyüp, dış çevrede kendisinden yaşça büyük kişilerden saldırganlık, zorbalık veya şiddet görebilmektedir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de okulda şiddette artış görüldüğü bildirilmektedir.^{3,4} Bu durum özellikle sosyoekonomik yönden dezavantajlı ailelerin çocuklarında daha belirgin izlenebilmektedir.⁵ Bunun yanında toplumda beyaz yakalı olarak bilinen saygın eğitimli grup içerisinde de şiddet uygulayan erkeklerin oranının azımsanmayacak derecede olduğu belirtilmektedir.⁶

Geçmişten günümüze şiddetin medyada kullanılması yaygındır. Televizyon dizileri, gazete haberleri veya sosyal medya paylaşımlarında şiddet içerikli yayınlarda önemli bir artış dikkat çekmektedir. En çok okunan ve en çok izlenen haberlerde ağırlıklı olarak cinayet, gasp, darp, cinsel istismar, aile içi şiddet, intihar gibi adli temelli konular yer almaktadır.⁷ Teknolojinin katkısıyla biçim değiştirerek artan şiddet olgusu günümüz medyasında dizi veya filmlerde de ön planda yer alabilmektedir. İnsanların merak duygusu ve medyayla birlikte olağanlaşmış şiddet algısı üçüncü sayfa haberciliğini besleyen bir durum olarak göze çarpmaktadır. Medyadaki şiddet olaylarının tekrarlı bir şekilde verilmesi insanların şiddete karşı duyarsızlaşabilmesinde ve şiddeti normalleştirebilmesinde etkili olmaktadır.⁶ Medyadaki şiddetin bir başka sunumu olan kurgusal şiddet ise; tekrarlanan yanı sıra aynı zamanda şiddeti görselleştirme ve sunum şekliyle bu durumu daha da perçinlemekte; hatta özellikle çocuk ve gençler üzerinde şiddeti özendiren önemli bir etki bırakabilmektedir. İnsanların kurgusal şiddeti taklit ettiğine dair birçok vaka rapor edilmiştir. Örneğin; Afganistan’da Kurtlar Vadisi dizisinden etkilenen bir çocuğun arkadaşını iple boğarak öldürdüğü bildirilmiştir.⁸ Washington’da

1981 yılında dönemin Amerika Birleşik Devletleri başkanına yapılan suikast girişiminin de bir film ile ilintili olduğu iddia edilmektedir.⁹ Yine başka bir olayda; 13. Cuma film serilerine özel ilgisi olan bir kişinin filmin kurgusal bir karakteri olan Jason kılığında bir kadını bıçaklayarak öldürmesi, korku filmi fantezisinin gerçekleştirilmesi açısından çarpıcı bir örnektir.¹⁰

Ülkemizde her yaştan geniş bir izleyici kitlesine sahip olan şiddet eksenli mafya dizileri, ataerkil yapıya vurgu yapan aşiret veya baskın karakterlerin ön planda olduğu ya da kahraman oluşturma odaklı yapımlarda şiddetin sıradan gösterimi özellikle ergen grup üzerinde olumsuz etki meydana getirmektedir. Şiddet içerikli yayınlar video oyunu oynayan aktif tüketiciler gibi televizyon veya sinema gibi pasif tüketici olarak maruz kalmanın çocuklarda ve gençlerde şiddete yönelme, saldırganlık, içe kapanma, yabancılaşma gibi etkilere neden olabilmektedir.¹¹

Şiddet içerikli yapımların klasik şiddet dışında “karanlık” hayatlarına rağmen kahramanlaştırdığı bireyleri ön plana çıkaran senaryolara sahip olması ve bu kahraman karakterin uyguladığı şiddeti meşrulaştırma veya gerekçelendirerek haklı çıkarma çabası detaylandırılması gereken farklı bir konu olarak dikkati çekmektedir. Farklı ve çelişkili anlamlar barındırdığından kesin bir tanımlama yapmanın zor olduğu, geleneksel kahraman anlayışına uymayan, çoğunlukla suç ve şiddet ile ilişkilendirilmiş anti-kahraman kavramı günümüzde televizyon yapımları ve romanlar sayesinde popüler hale gelmiştir. Anti-kahramanlar değer yargıları bakımından gri alanlarda hareket ederek izleyicinin iyi ve kötü algısını sorgulamasına neden olabildiği gibi toplumsal normlara aykırı da davranabildiği belirtilmektedir. Dahası illegaliteden temellenen hayatları ile otoriteyi yok sayarak kahramanlık ile kötülük arasındaki sınırları belirsizleştirebilmektedir.^{12,13}

Şiddetin televizyon ve sinema yapımlarında normalleştirilme ve meşrulaştırılma çabası özellikle “kahraman” a öykünerek suçun doğal bir davranış modeliymiş gibi taklit edilerek çoğaltılmasına ve yaygınlaşmasına neden olacaktır. Şiddet ve suçun diğer davranışlar gibi öğrenilen bir davranış olduğuna dair pek çok çalışma ve teori bulunmaktadır. Bunların te-

melinde suçu biyolojik faktörlere bağlayan Lombroso ve ark.nın görüşlerini reddeden Tarde'nin 1903'te kaleme aldığı "Taklit Yasaları" isimli eserinde suçu taklit edilen bir davranış olarak tanımlamıştır. Sonraki yıllarda yapılan pek çok çalışma bu teoriyi destekler niteliktedir. Özellikle Alan Bandura şiddetin öğrenilen ve taklit edilen bir davranış olduğunu gösteren pek çok çalışma ve deney yapmış olup medyadaki şiddet ve suçlu davranışı arasındaki ilişkin teorik çerçeve bugün hala Bandura'nın öğrenme kuramını temel almaktadır. Bandura'nın kuramına göre öğrenmede; dolaysız, gözlemsel ve simgesel olmak üzere 3 ayrı araç vardır. Bu 3 araçtan gözlemsel olan gözlem ve taklidi içerir. Bu modele göre çocuklar aynı anne-baba ya da çevrelerini izleyerek kişisel ve toplumsal becerilerini öğrendikleri gibi televizyonda şiddet uygulayan aktörleri izleyerek şiddet uygulamayı ya da saldırgan davranmayı öğrenmektedir.^{11,14} Bu açıdan bakıldığında televizyonda, sinemada ya da sosyal medyadaki şiddet unsuru içeren, özellikle de suçu işleyen kişilerin "kahramanlaştırdıkları" diziler ve filmler çocuklar ve ergenler üzerinde sonu ölümle sonuçlanabilecek düzeyde etkiler bırakabilmektedir.

Bu çalışmada da, yayınlandığı dönemde yüksek reyting oranları yakalamış, oldukça popülerlik kazanmış, silah kaçakçılığı yapan bir ailenin ana temasını oluşturduğu Çukur dizisindeki şiddet uygulama biçimlerinin şiddet öğeleri bağlamında irdelenmesi ve çıktılarının adli tıbbi boyutları ile topluma yönelik muhtemel etkilerinin tartışılması hedeflenmektedir. Dizilerdeki şiddetin adli tıbbi literatürde daha önce tartışılmamış olması çalışmanın özgün değerini yüksek kılmaktadır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

DİZİNİN KONUSU

Çukur dizisinin konusunu, İstanbul'da illegal işlerin yoğun olduğu ve şiddetin sıradanlaştığı bir mahallede yaşanan olaylar, mahalledeki suç örgütlerinin mücadelesi ve aşkları oluşturmaktadır. Sembol haline gelmiş tatuajları ile kimlikleri simgeleyen, İstanbul'un suçla özdeşleşmiş mahallesi Çukur'un kontrolü Koçovalı ailesinin elindedir. Mahallelinin temel geçim kaynağı silah kaçakçılığı ve mekân korumalığı iken ailenin ve dolayısıyla mahallenin en önemli kurallar-

dan birisi uyuşturucu yasağıdır. Fakat oyuna yeni dâhil olan gruplar yasağı delmeye çalışırlar. Birçok yönden kendini geliştirmiş, iyi eğitilmiş, Koçovalı ailesinin en küçük oğlu ve mahallenin lideri rolünde "Yamaç" karakterinin kaçtığı mahalleye yıllar sonra geri dönmesiyle farklı suç grupları arasındaki mücadeleye başlar.

ÖRNEKLEM SAYISI VE SEÇİMİ

Yayınlandığı dönemde izlenme oranları yüksek olan ve içerisinde barındırdığı şiddetin toplumsal yansıması nedeniyle medyada geniş yankı uyandıran 2017-2021 yılları arasında Show TV'de (Can Holding, İstanbul) yayımlanan "Çukur" adlı dizi çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Koronavirüs hastalığı-2019 pandemisinde televizyon sektörünün dinamik süreçlerinden birini yaşadığı, pandemi döneminde ortalama televizyon izleme süresinin pandemi öncesine göre artış gösterdiği bilinmektedir.¹⁵ Bu bağlamda dizi yayıncılığında 1 sezona karşılık gelen 13 bölüm çalışmamızdaki dizide pandemi dönemi başlangıcını içine alacak şekilde ardışık olarak rastgele seçilmiştir. Dizinin 91-103. bölümleri arasındaki 13 bölüm; bölüm başı öldürülen veya yaralanan kadın, çocuk ve toplam kişi sayısı, anti-kahraman tarafından öldürülen ve yaralanan kişi sayısı, ölüm şekli, yaralanma çeşidi, şiddet eyleminde başvuru yöntemlerinin neler olduğu, buzlanan/biplenen/mozaiklenen sahne sayısı, yasa dışı işlerin sayısı, intihar ya da intihara teşebbüs, zorla alıkoyma ve yakın akrabalar arasında kavga, şiddet, çatışma olup olmadığı gibi başlıkları kapsayan 15 parametre ve 40 kategori açısından incelenmiştir. Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan form ile toplanmıştır. Toplamda 30 saati aşkın görüntü her bulgu için durdurularak notlar alınmak suretiyle izlenmiştir.

İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Dizinin bölümleri Show TV'nin internet sitesinde yer alan ve halka açık olarak yayımlanan videolar üzerinden analiz edilmiştir. Söz konusu videolar 2 farklı gözlemci tarafından değerlendirilerek elde edilen veriler forma işlenmiştir. Tablolaştırılan veri setleri IBM SPSS 21.0 (SPSS Inc., Chicago, IL) istatistiksel yazılım programına aktarılarak analiz edilmiştir. Ölçümsel değişkenler ortalama, minimum ve maksimum değerler, kategorik veriler ise frekans (n) ve

yüzde (%) olarak belirtilmiştir. İleri istatistiki analizde toplanan veriler ile reyting verilerinin dağılımına yönelik Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri yapılmıştır. Verilerde normal dağılım tespit edilmemesi üzerine Spearman korelasyon testi uygulanmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Çalışma Helsinki Bildirgesi kriterlerine uygun olarak yazılmış olup, yalnızca internet üzerinden halka açık olan videolar analiz edilerek yapıldığı için yerel bir etik kurul tarafından etik kurul onayından muaf tutulmuştur (tarih: 19 Mart 2025, no: 2025/06).

BULGULAR

Seçilen 13 bölümü içeren toplam 30 saati aşkın görüntünün analizinde toplam 295 kişinin öldürüldüğü, cinayetlerden %14,9'unun dizide anti-kahraman tarafından işlendiği görülmüştür. Bölüm başı öldürülen kişi sayısı ile anti-kahraman tarafından öldürülen ve yaralanan kişi sayısı Tablo 1'de görülmektedir. Ölüm şekline bakıldığında; ölümlerin ağırlıklı olarak (%91,1) ateşli silah sonucu meydana geldiği, 2. sıklıkta boyun kilidine bağlı ölüm olduğu izlenmiştir (Tablo 2). Bölüm başı ateşli silah ile öldürülen kişi sayısı ortalaması $X=22,69$ 'dur ($SS=14,44$). Toplamda 2 kadın ve 2 çocuk ölümü olduğu, bunlardan 3'ünün ateşli silah ile meydana geldiği, 1 çocuğun ise

uyuşturucu madde zehirlenmesi nedeni ile yaşamını kaybettiği izlenmiştir.

Yaralanma çeşitleri incelendiğinde; en sık 2 nedenin sırasıyla künt travmaya (%67,3) ve ateşli silaha (%23,9) bağlı olduğu görülmüştür (Tablo 3). Yaralananların %3,1'inin kadın olduğu, tüm bölümler içerisinde yaralanan çocuk olmadığı saptanmıştır. İncelenen 13 bölümün tamamında yakın akrabalar arasında kavga, şiddet veya çatışma, 10 bölümde zorla alıkoyma, 3 bölümde ise intihara teşebbüs olduğu görülmüştür. Toplam 490 kez buzlama veya mozaikleme ve bipleme ya da ses kesme uygulanmıştır. Bunlardan 61'inde alkol, 123'ünde kan buzlanırken, 303'ünde küfür ve argo ifadelerde, 3'ünde ise kadeh kaldırma veya tokuşturma esnasında söylenen "Şerefe" sözü için bipleme veya ses kesme uygulanmıştır. Ayrıca dizide 9 kez uyuşturucu madde üretimi/dağıtımı, 5 kez yasa dışı tedavi, 1'er kez silah kaçakçılığı ve görevi kötüye kullanma suçlarının işlendiği saptanmıştır.

Tablo 4'te ayrıntıları verilen, şiddet eyleminde başvuru yöntemlerinin neler olduğuna bakıldığında; en sık uygulanan fiziksel eziyet yönteminin tokat, yumruk veya tekme (%60,8) olduğu izlenmiştir. Diğer başlığı altında çok çeşitli fiziksel eziyet yöntemleri tespit edilmiştir. Bunlar; ağız-burun bölgesine su dökerek solunumu engelleme, demirliklerde çarpmıha germe benzeri sarkıtma, ölü bedene eziyet, beyzbol topuyla yüz bölgesine vurma, kırbaç, ters askı ve yaraya bir cisim ile bastırma şeklinde olarak görülmüştür. Psikolojik şiddet çeşitleri arasında en sık olanın %80,5'lik oranla hakaret, aşağılama veya kaba söz olduğu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekleyen ifadenin ise çalışma örneklemini oluşturan bölümlerde toplam 3 kez kullanıldığı tespit edilmiştir.

Verilerin dağılımına yönelik yapılan Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre toplam reyting oranları ile hakaret, aşağılama veya kaba söz sayıları arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde korelasyon tespit edilmiştir ($r=0,652$, $p=0,016$). Ve bu veriler doğrultusunda reyting oranlarındaki değişkenliğin yaklaşık %40'ı ile hakaret, aşağılama veya kaba söz arasında kuvvetli bir ilişki olduğu görülmüştür (Tablo 5, Şekil 1). Yapılan korelasyon analizinde reyting

TABLO 1: Anti-kahraman tarafından öldürülen veya yaralanan olguların bölüm bazında dağılımı

Bölüm	Öldürme (AK*)		Yaralama (AK*)		Toplam ölüm sayısı	
	n	%	n	%	n	%
91	2	4,5	0	0	24	8,1
92	1	2,3	0	0	20	6,8
93	0	0	0	0	9	3,1
94	0	0	0	0	29	9,8
95	0	0	0	0	9	3,1
96	14	31,8	3	30,0	41	13,9
97	0	0	0	0	9	3,1
98	5	11,4	0	0	49	16,6
99	6	13,6	2	20,0	10	3,4
100	1	2,3	5	50,0	11	3,7
101	1	2,3	0	0	12	4,0
102	14	31,8	0	0	29	9,8
103	0	0	0	0	43	14,6
Toplam	44	100	10	100	295	100

*AK: Anti-kahraman

TABLO 2: Ölüm şekli

Bölüm	ASY n	KDAY n	Yüksekten düşme n	Elle/bağla boğma n	Boyun kırılması n	Boyun kilidi n	Yanık n	Künt travma n	Diğer n
91	23	0	0	0	0	0	0	1	0
92	18	0	0	0	0	1	0	0	1
93	4	0	1	1	0	3	0	0	0
94	28	0	0	0	0	0	0	1	0
95	8	0	0	0	0	1	0	0	0
96	38	0	0	0	0	1	0	1	1
97	9	0	0	0	0	0	0	0	0
98	46	1	1*	0	0	2	0	0	0
99	8	0	1*	1	1	0	0	0	0
100	11	0	0	0	0	0	0	0	0
101	10	0	0	0	0	0	2	0	0
102	25	0	0	0	0	0	2	0	2
103	41	0	0	1	0	0	0	1	0
Toplam**	269	1	3	3	1	8	4	4	4

*ASY ve yüksekten düşmenin ortak etkisi nedeniyle meydana gelen ölüm; **Sütun toplamı; ASY: Ateşli silah yaralanması; KDAY: Kesici delici alet yaralanması; Diğer: 1 olgu uyuşturucu zehirlenmesi, 1 olgu araç içerisindeyken presle ezilme, 2 olgu göğüs ve karın sıkışması

TABLO 3: Yaralanma çeşidi

Bölüm	ASY n	KDAY n	Künt travma n	Yanık n	Toplam*
91	0	0	0	0	0
92	0	1	12	0	13
93	1	0	2	0	3
94	0	1	1	0	2
95	0	1	3	0	4
96	1	0	5	0	6
97	0	1	20	0	21
98	4	1	2	0	7
99	1	0	1	0	2
100	1	0	19	0	20
101	0	0	0	1	1
102	2	0	0	0	2
103	13	0	1	0	14
Toplam**	23	5	66	1	

*Satır toplamı; **Sütun toplamı; ASY: Ateşli silah yaralanması; KDAY: Kesici delici alet yaralanması

oranları ile bölüm başı öldürülen veya yaralanan kişi sayısı ve anti-kahraman tarafından öldürülen ve yaralanan kişi sayısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

TARTIŞMA

İlk bölümü 2017 yılında Show TV’de yayınlanmaya başlayan aksiyon ve dram türünde bir dizi olan

Çukur, 4 sezon sonunda final yapmıştır. Yayınlandığı zaman zarfında dizinin çok yüksek izlenme oranlarını yakalamasında olay örgüsünün payı büyüktür. Dizide Çukur mahallesini yöneten Koçovalı ailesinin mahalleyi koruyup kollamak ve mahallede yaşayan insanları kötülüklerden uzak tutmak adına verdiği mücadele anlatılmaktadır.

Özellikle son yıllarda gücü ve erki kutsayan, “karanlık” hayatlarına rağmen kahramanlaştırdığı bireyleri ön plana çıkaran senaryolar dizi sektöründe çok daha fazla yer bulmaktadır. Bu kurgusal dünyada şiddet, giderek daha fazla meşrulaşmakta ve sıradanlaşmaktadır. Şiddet kökenli diziler görsel ve dilsel anlatılar yoluyla izleyiciyi olayın içine çekerek şiddete ortak etmektedir. Ayrıca başroldeki karakterin yaşadığı olumsuzluklar aşama aşama sunularak izleyicinin karakterle bütünleşmesini sağlamakta, karakterin uyguladığı şiddetin haklılığını gösterme çabası içerisine girilmektedir.² Çalışmadaki dizide, işlediği cinayetler de dâhil anti-kahramanın uyguladığı şiddet bir nevi intikam nedeniyle yapılmış gibi gösterilip, aynı zamanda güzelleme veya estetize edilerek sempatik bir şekilde izleyiciye sunulmaktadır.

Şiddet, özellikle de cinayete sonuçlanan fiziksel şiddet dünya genelinde artan bir eğim göstermektedir. Dizinin yayına başladığı 2017 yılında ülke

TABLO 4: Şiddet eyleminde başvuru yöntemleri

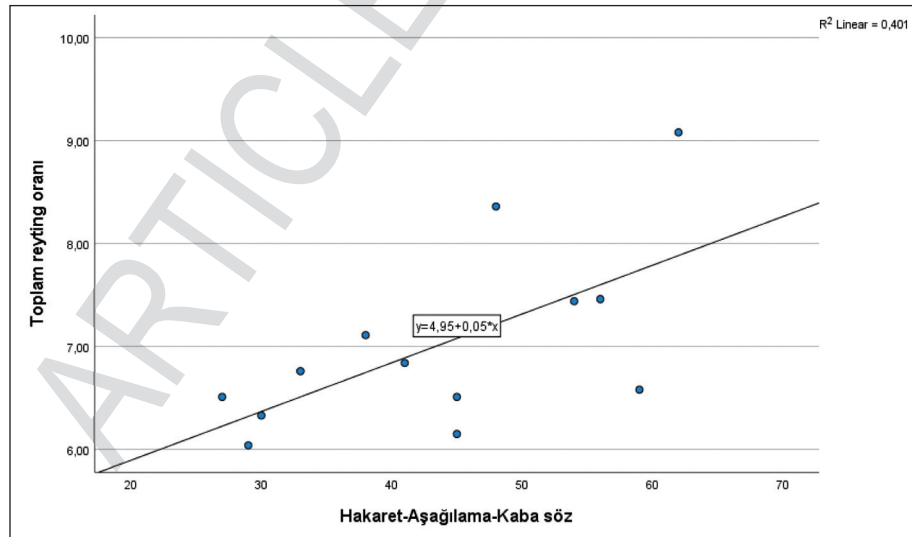
Bölüm	Fiziksel şiddet				Psikolojik şiddet		Toplumsal cinsiyet eşitsizliği*
	Tokat-yumruk-tekme	Boyun sıkma	Diğer	Bağırma	Hakaret-aşağılama-kaba söz	Tehdit-şantaj	
n	n	n	n	n	n	n	n
91	2	0	0	4	48	4	0
92	1	0	1	8	62	2	0
93	1	0	2	5	29	5	2
94	0	0	0	7	45	1	0
95	0	0	0	4	27	2	1
96	1	0	0	9	33	1	0
97	1	0	1	4	30	1	0
98	0	0	0	10	45	2	0
99	2	0	1	15	41	3	0
100	2	2	0	15	54	5	0
101	1	0	0	6	38	1	0
102	3	0	1	9	59	0	0
103	0	0	1	6	56	5	0
Toplam	14	2	7	102	567	32	3

*Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekleyen ifade

TABLO 5: Toplam reyting oranları ile hakaret-aşağılama-kaba söz sayıları arasındaki korelasyon

Değişken	Toplam reyting	Hakaret-aşağılama-kaba söz
Spearman's rho	r değeri p değeri	1,000 0,652 0,016*

*p<0,05; r: Korelasyon katsayısı

ŞEKİL 1: Toplam reyting oranları ile hakaret-aşağılama-kaba söz sayıları arasındaki dağılım grafiği

genelinde 1.453 cinayet işlenmiş, bu cinayetlerin yaklaşık %70'i ateşli silah ile meydana gelmiştir. Avrupa'daki cinayet oranlarıyla birlikte değerlendirildiğinde

ise 100 bin kişiye düşen ölüm oranı olarak 0,99 ile Türkiye 9. sırada yer almaktadır.¹⁶ Çukur dizisinde şiddet öğeleri ve bunların uygulanma biçimleri üzerine ya-

pılan bu çalışmadaki ölüm/yaralanma şekilleri ve sayılarına bakıldığında dizinin kurgusu içinde şiddetin ne kadar önemli bir yer aldığı görülmektedir. İncelenen bölümlerde 295 kişinin öldürüldüğü ve bu cinayetlerin %91'inin ateşli silahla işlendiği dikkat çekmektedir. İstatistikler ile karşılaştırıldığında bir dizinin sadece 13 bölümünde İstanbul'un tek bir mahallesinde ve çevresinde öldürülen kişi sayısı Türkiye'de işlenen cinayetlerin %20'sine denk gelmekte ve bunların %15'inin failinin de dizinin "baş" kahramanı olan tek bir kişi olduğu görülmektedir. İstatistiklerdeki öldürme şekliyle dizi kurgusundaki öldürme şeklinin oranlarının birbirine yakın olması dizinin "gerçek" hayattan kopmayarak gerçeklik içinde kurgulandığı ve böylelikle izleyicinin bu gerçeklikle daha fazla bağ kurmasına olanak sağladığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Toplumda öldürme ya da ciddi yaralanma ile sonuçlanmayan en yaygın fiziksel şiddet biçimini tokat, yumruk veya tekmenin dâhil edilebileceği kaba dayak olarak tabir edilebilen şiddet biçimi oluşturmaktadır. Toplumsal yapıyla uyumlu olarak çalışmada da en sık başvurulana eziyet ya da şiddet yöntemi olarak kaba dayak öne çıkmaktadır. Sıklıkla ve tekrarlayan sekanslarla karşımıza çıkarılan bu "basit" şiddet unsuru tıpkı toplumsal yansımasında olduğu gibi -yahut daha doğru bir ifadeyle toplumsal hayatın bir yansıması olarak- şiddetin normalleştirilmesi ve bundan beslenerek de yaygınlaşmasıyla ilişkilidir. Bu normalleşmenin yanında dizinin farklı bölümlerinde ağız-burun bölgesine su dökerek solunumu engelleme, demirliklerde çarpmıha germe benzeri sarkıtma, ölü bedene eziyet, beyzbol topuyla yüz bölgesine vurma, kırbaç, ters askı ve yaraya bastırma şeklinde çeşitli eziyet şekilleri dikkati çekmektedir. Dayak, tekme ve tokattan ibaret şiddet/eziyet eylemlerinin normalleştirilmesi sonrası, olağandan farklı ve "renkli" sahnelerle diziyeye olan ilgi ve merakın artırılmasının hedeflendiği değerlendirilmektedir.

Fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik şiddet de toplumsal olarak artan bir grafik göstermektedir. Çalışmada da hakaret, aşağılama ve kaba söz olarak karşılık bulan psikolojik şiddet 567 kez, bağırma ise 102 kez tespit edilmiş olup tehdit ve şantaj da dâhil edildiğinde bölüm başına 54 sahnede psikolojik şiddetin varlığı göze çarpmaktadır. Bu yüksek oranlar bağır-

manın ya da hakaret etmenin hayatın olağan akışı içinde bu eylemlerin ne kadar normalleştirildiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik şiddetin yanına yaralama ve cinayet gibi fiziksel şiddet unsurları da eklendiğinde yaklaşık 2-2,30 saat süren tek bir bölümde izleyici 50'nin üzerinde şiddet gösterimiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Psikolojik şiddetin paydalarından biri olarak kabul edilen toplumsal cinsiyet eşitsizliği Çukur dizisi gibi mafya konseptli dizilerde ya da farklı olarak aşiret-ağa hikâyesi aktaran dizilerde oldukça sık karşılaşılan bir olgudur. Çalışma örneklemini oluşturan bölümlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekleyen sözün ise görece az olsa da kullanıldığı tespit edilmiştir. Gabbard ve ark., sinema dünyasında erkek karaktere imtiyaz sağlanıp kadın figürünün geriplanda tutularak yıllarca ataerkil yapıya hizmet edildiğini belirtmektedir.¹⁷ Aydos da "Kurtlar Vadisi" dizisini konu alan çalışmasında, dizinin toplumdaki erkek hegemonyasını pekiştirip normalleştiren anlamıyla ataerkil değerleri yeniden ürettiği iddiasını öne sürmektedir.¹⁸ Bunun yanında kadına yönelik şiddetin temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yer aldığı, kadını erkeğe bağımlı kılan mekanizmaların şiddet üretimine katkı sağladığı belirtilmektedir. Dahası kadınların sosyal olarak kendilerini geliştirmesinin engellenmesi de kadına zarar veren toplumsal bir sorun olarak ele alınmalıdır.¹⁹ Çalışma kapsamındaki dizide de kadınların aktif çalışma hayatında rol almayıp yalnızca güçlü erkek rol modeli tarafından korunmaya muhtaç varlıklar olarak gösterilmesi bu durumu destekler niteliktedir.

Çukur dizisi yayınlandığından bu yana Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK) çokça şikâyet edilmiştir. RTÜK dizideki korku, eziyet, silahlı çatışma ve şiddet sahneleri nedeniyle dizinin yayınlandığı kanala idari para cezası uygulanmasına rağmen, dizi yayınlandığı dönemde hem sosyoekonomik ve eğitim düzeyi yüksek olan A/B grupta hem de total izleyici grubunda reyting oranları yüksek olarak göze çarpmaktadır.²⁰ Çalışma kapsamındaki bölümlerin reyting sıralamasına bakıldığında özellikle total izleyici kitlesinde 102. bölüm hariç diğer tüm bölümlerde ilk 2 sırada olduğu izlenmektedir. Yüz ikinci bölüme bakıldığında 4. sırada yer aldığı görülmektedir. A/B izleyici grubundaki reyting sıralamasında ise çoğun-

lukla (sadece 94. bölümde 2. sırada) 4. sırada yer aldığı izlenmektedir.^{21,22}

Çalışmada reyting oranları ile bölüm başı öldürülen veya yaralanan kişi sayısı ve anti-kahraman tarafından öldürülen ve yaralanan kişi sayısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu durum fiziksel şiddet parametrelerinin çeşitliliği ile bölümlerin süre olarak uzun olması nedeniyle dizinin tüm yapımlarının çalışma örneklemeine dâhil edilememesiyle açıklanabilir. Ancak toplam reyting oranlarındaki değişkenliğin yaklaşık %40'ı ile çalışmada en çok karşılaşılan psikolojik şiddet türü olan hakaret, aşağılama veya kaba söz arasında kuvvetli bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkinin insanın doğası gereği şiddete olan eğiliminin dizi ve film yapımcıları tarafından kullanılarak reyting için kurgulanması ile açıklanmaktadır. Böylelikle şiddet içeren öğelerin yapımlarda kullanılmasıyla daha fazla izleyici kitlesi elde edildiği düşünülmektedir.²³ Bu durum, en azından özellikle çocuklar ve gençler üzerinde etkisi olan ve şiddet barındıran diziler üzerine yapılacak gelecek çalışmalar için bir başlangıç noktası olabilir.

Televizyon dizileri üzerine yapılan bir çalışmada, dizilerde heyecan oluşturma adına şiddetin fazla kullanılmasının izleyici kitlesini artırmaya yönelik bir düşüncenin sonucu olabileceği belirtilmektedir.²⁴ Bolca şiddet sahneleri barındıran dizilerin prim yaptığı ve önemli bir izleyici kitlesine ulaşabildiği aktarılmaktadır.²⁵ Küçük tarafından Çukur dizisindeki sosyal medya etkileşimi değerlendirilmiş ve YouTube (Google, ABD) gibi video paylaşım sitesinde yayınlanan sahnelerin etkileşiminin yüksek olduğu bildirilmiştir.²⁶ Uzun süre devam eden dizilerde merak öğesinin izleyiciler ile diziler arasında bağ oluşmasına neden olduğu aktarılmaktadır.² Literatürde dizilerin izleyici kitlesinin fazla olmasının, sergilenen şiddetin öğrenilmesi, taklit edilmesi veya sevilen kahramanın uyguladığı şiddetin mitleştirilmesi sonucunu doğurabileceği belirtilmektedir.²⁷

Dizide işlenen suçlara ek olarak ayrı bir problem olarak ele alınması gereken dikkat çekici diğer bir argüman ise; kimi sahnelerde şiddetin görsel bir şölene çevrilerek sunulmasıdır. Televizyon kanallarında ve sinemada güzel efektler ve görsellerle sunulan şiddetin daha çekici hale bürünmesi sağlanmaktadır.²⁸

Çukur dizisinde de benzer şekilde görsel efektlerin yanı sıra bazı sahnelerde ağır çekim gibi teknikler veya yüksek tempolu müziklerle şiddet sahnelerinin kimi zaman şiirsel, kimi zaman coşkulu/eglenceli gibi farklı düzlemlerde “etkileyici” sahneler olarak sunulduğu görülmektedir.

Dizide buzlanan ve sesi kesilen sahneler bulunmasına karşın eziyet yöntemleri yukarıda vurgulandığı gibi zaman zaman RTÜK tarafından ceza verilmesine karşın izleyiciye açıklıkla sunulmaktadır. Şiddetin ayrıntılı bir şekilde izleyiciye aktarılması, izleyicinin bilinçaltında öz değer yargıları ve hayata bakışları ile özümsemesine neden olabilir. Böylelikle dijital dünya tarafından psikolojik olarak şekillenen özellikle çocuk ve gençlerde doğru ile yanlış arasında bulanık bir çizginin oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir.²³

Medya toplumun şekillenmesinde önemli bir rol almaktadır.⁶ Görme ve işitme duyularına aynı anda hitap eden bir kitle iletişim aracı olan televizyon, insanların aile yaşamına ve kültürel etkileşimine direkt etki etmektedir.²⁹ Çocukların düşüncelerini ifade biçimi ve davranışlarının seçiminde ebeveynlerinin kendi arasındaki iletişimin etkili olduğu bilinmektedir. Çocuğun aile ortamındaki şiddete gözlemci olması dahi psikolojik şiddete maruz kalması demektir.⁶ Çalışmada incelenen tüm bölümlerde yakın akrabalar arasında kavga, şiddet veya çatışma olduğu görülmüştür. Çocuk önce ailesinden, sonrasında okuldan veya çevresinden gördüğü ya da şahit olduğu şiddeti içselleştirerek şiddetin sıradanlaşmasına neden olabilmektedir. Deneyimlediği şiddeti sonrasında kendisinden yaşça küçük veya fiziksel olarak daha güçsüz çocuklara ya da hayvanlara karşı aktarmaya başlayabilmektedir. Böylelikle psikolojik baskının hiyerarşik döngüsüyle karşı karşıya kalılabilmektedir.

Çocukların ve ergenlik dönemindeki gençlerin televizyon, bilgisayar oyunları ve internet ile sıkı ilişki içerisinde olduğu bilinmektedir.⁴ İzlenilen dizi veya filmlerin çocukların ve gençlerin sosyal yaşamını olumsuz etkileyebilmektedir. Şiddet içerikli programları uzun süre takip eden bir çocuğun durumdan etkilenecek gerçek hayatta şiddet eylemlerini gerçekleştirmek isteyebileceği belirtilmektedir.²³ Es-

kişehir’de oynadığı bilgisayar oyununun etkisinde kar-lararak miğfer ve hücum yeleği giyen bir çocuğun ta-nımadığı 5 kişiyi bıçaklaması haberlere konu olmuştur.³⁰ Söz konusu olay, bilgisayar oyunlarının çocuklarda hayal ile gerçek arasındaki bağı kopma-sına neden olabildiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Şiddet içerikli programların bireylerin sos-yal ilişkilerden uzak ve şiddet meyilli kişiliklere dö-nüşmesine neden olabilmektedir. Bu durum hem birey hem de sağlıklı toplum açısından tehdit unsuru oluşturmaktadır.²⁵ Bireyin biyopsikososyal gelişimi ve kimlik edinimi açısından önemli bir süreç olan 12-18 yaş arası dönemde okulu terk etme, uyuşturucu madde kullanımı, akran zorbalığı gibi çeşitli olum-suzlukların önüne geçilmesi için ergenlere olumlu rol modeller sunulması, ebeveynlerin televizyon sey-retme alışkanlığını revize etmeleri ve çocukları ile birlikte izledikleri medya yapımlarında seçici olma-ları önerilmektedir.⁴

Örgütlü suç konu alan bir dizinin incelendiği bir çalışmada kolluk görevlilerinin suçlara sonuç aş-masında müdahale ettiği, örgütlü suçların tam olarak önlenemediği ancak dizinin kahramanı tarafından şiddet yolu seçilerek önlenemediği sahneler izletil-mesinin şiddetin meşrulaştırılmasına örnek olarak gösterildiği bildirilmektedir.²⁴ Şiddetin yoğun olarak işlendiği kimi dizilerin ele alındığı çalışmalarda, dün-yadaki kötülüklerin çok fazla olduğu mesajı verile-rek kötülüklerle karşı adaleti sağlayacak şiddetin içselleştirilmesine neden olabileceği belirtilmektedir. Böylelikle adaleti sokakta vereceği cezalarla uygula-yacak illegal oluşumların kamu vicdanını rahatlatı-bileceği algısının oluşabileceği tehlikesi ile karşı karşıya kalılabilmektedir.^{23,25}

Mafya içerikli dizilerin insanlar üzerinde olum-suz etki oluşturarak şiddet olaylarının arttığı haber-leri makalelerde kendine yer bulmuştur.²⁵ Çalışmamızda incelenen dizideki şiddetin toplumsal yansımaları da gazete haberlerinde karşımıza çıkmak-tadır. Çukur dizisine özenen motorlu saldırganların sokaklarda işyerlerine ve insanlara ateş açarak 5 ki-şinin yaralanmasına sebep olduğu haberlere yansı-mıştır.³¹ Vücudunda dizinin sembol tatuajı olan bir çocuk ile aynı sembolü taşıyan tişörtü giyen bir başka çocuğun içerisinde bulunduğu 3 kişilik grubun 6 ço-cuğu gasp ettiği iddiası basında yer almıştır.³²

Medya, yapımları aracılığıyla insanların davranış-larını etkileyebilmektedir. Dizide aktarıldığı şek-liyle Çukur sembolü kötülüklerle karşı korumacı tutum içerisinde olan birbirine sıkı sıkıya bağlı im-gesel bir yapıyı temsil etmektedir. Dizide kültürel kodlarla Çukur mahallesinde yaşayan insanların güç kaynağı olan metalaştırarak izleyiciye sunulan Çukur tatuajının, izleyiciler açısından ayrıcalıklı bir sembol ve aidiyet oluşturulmaya çalışıldığı belirtilmektedir.³³ Dizide şiddet dili yoğun olmasına rağmen dizideki karakterlerin tatuajları, kullandıkları takıları izleyici-lerin yaşamına dâhil olarak izleyicilerin kendilerini onlarla özdeşleştirmesine neden olmaktadır. Dizi veya film karakterlerinin söylemleri izleyicinin sos-yal yaşantısındaki günlük kullanım diline dönüşebil-mektedir.²⁵ Seyirci izlediği yapımlardaki karakterleri içselleştirerek onların davranışlarını kendisine olumlu veya olumsuz rol model olarak alabilmektedir.^{25,34} Dizi ile ilgili çıkan bir haberde Erzurum’da bir ma-hallenin duvarlarının Çukur logoları ve diziden alın-tılanan sözlerle doldurulması konu edilmiştir.³⁵ Bir başka habere göre ise Tokat’ta yaşayan bir aile Çukur dizisinden etkilenecek soyadlarını Koçovalı olarak değiştirmiştir.³⁶

Bir dizinin gerek şiddeti böylesine normalleştir-mesi ve olağanlaştırması, gerekse özellikle çocuklar ve gençler üzerinde “gerçek” hayatlara yansıtılacak derecede etki bırakması dikkate alındığında şiddet içeren diziler ya da filmler üzerinde ayrıca durulması gerektiği bir gerçektir. Ancak bölüm sürelerinin çok uzun olması ve özellikle çatışma sahnelerinde ol-dukça kalabalık bir figüran kadrosunun mevcut ol-ması nedeniyle dizinin tüm sezonları ve bölümlerinin çalışmaya dâhil edilememesi bir kısıtlılık olarak de-ğerlendirilebilir. Reyting oranlarında değişkenlik ile medya yapımlarındaki suç tipleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların toplumsal şiddetin önlenme-sine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca medya okuryazarlığı eğitimi verilmiş gruplarda top-lumsal şiddete bakış açısının ne denli değiştiğini in-celeyen çalışmalar planlanabilir.

SONUÇ

Dizi veya filmlerde şiddet sahnelerinin yoğun bi-çimde izleyiciye sunulması bireyler açısından şidde-tin normalleştirilmesi sonucunu doğurabilecektir.²⁶

Yayınlarda bilgilendirici akıllı işaretler kullanılarak izleyicileri olumsuz içerikli yayınların zararlı etkilerinden korumak amaçlanmakla birlikte bu durum tek başına yeterli olamayacaktır.²⁵ Şiddetin önlenmesi toplumsal yapıyı oluşturan bileşenlerin sürekli ve sistematik bir çabası ile mümkün olabilir. Kamu kurum ve kuruluşlarının toplum faydasını gözeterek düzenlemeler üzerinde çalışması ve önlemler alması gerekmektedir. Eğitim en öncelikli müdahale olarak sayılabilir. Bu yüzden medya okuryazarlığının küçük yaşlardan itibaren eğitimin bir parçası haline getirilmesi önerilerimiz arasındadır. Okullarda bireysel hak ve özgürlükler konusundaki farkındalığın artırılmasına yönelik çocuklara eğitim programları düzenlenmelidir. Anne ve babalara kurslar düzenlenerek medya okuryazarlığına ilgilerinin artması sağlanmalıdır. Bunun yanında teknolojinin ilerlemesiyle birlikte dijital platformların geleneksel televizyon izleme şeklinin önüne geçmesinden dolayı ebeveynlere dijital medya okuryazarlığı konusunda eğitim verilmesi önerilebilir. Yapımların şiddet açısından denetlenmesi bireylerin ruh sağlığının korunması bakımından önemlidir. Senaryo içerisinde ele alınan sorunların aktarımında şiddet içeren unsurlar yerine alternatif anlatı yapılarına başvurulmalıdır. Dizi veya filmlerin hem senaryo aşamasında hem de çekim sü-

recinde yapımın toplum ve birey nezdinde meydana getireceği etkiler açısından sosyolog ve psikologlardan danışmanlık alınması düşünülebilir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Arif Garbioğlu, Özge Ünlütürk; **Tasarım:** Arif Garbioğlu, Özge Ünlütürk; **Denetleme/Danışmanlık:** Arif Garbioğlu, Özge Ünlütürk, Erkan Doğan; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Arif Garbioğlu, Özge Ünlütürk; **Analiz ve/veya Yorum:** Arif Garbioğlu, Erkan Doğan; **Kaynak Taraması:** Arif Garbioğlu; **Makalenin Yazımı:** Arif Garbioğlu, Özge Ünlütürk, Erkan Doğan; **Eleştirel İnceleme:** Arif Garbioğlu, Özge Ünlütürk, Erkan Doğan; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Arif Garbioğlu, Özge Ünlütürk, Erkan Doğan.

KAYNAKLAR

1. Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R. World report on violence and health. Geneva: World Health Organization; 2002. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=ACC434B1E87A0EACEAD9B1A1C8882A39?sequence=1
2. Ünal GT, Erol V. Dexter ve Bates Motel dizilerinde travma ve şiddetin sunumunun karşılaştırmalı analizi [Comparative analysis of presentation of trauma and violence in the TV series "Dexter" and "Bates Motel"]. Kesit Akad Derg. 2017;3(11):457-75. doi: 10.18020/kesit.1295
3. Erol F. Okulda güvenlik sorununa yol açan etkenlerin belirlenmesi. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı; 2009. [Erişim tarihi:] Erişim linki: http://rdb.meb.gov.tr/earged/earged/Okul_guvenligi.pdf
4. Yörük S, Koçyiğit M, Turan M. Dizi filmler ve bilgisayar oyunlarının ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algısına etkisi nitel bir araştırma [The effect of TV series and computer games on the perceptions of violence of secondary school students a qualitative study]. Uşak Üniversitesi Sos Bilim Derg. 2015;8(4):127-42. doi: 10.12780/uusbd.07891
5. Yanuari A, Soetikno N, Sahrani R. Criminality and antisocial behavior in young adult. Advances in Health Sciences Research. 2021;41:153-8. https://www.researchgate.net/publication/363479698_Criminality_and_Antisocial_Behavior_in_Young_Adult
6. Çoban D, Kaplan M. Aile içi şiddette medyanın rolü [The role of the media in domestic violence]. OKAD. 2022;2(1):127-46. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2455819>
7. Üçüncü sayfa haberciliği. Vikipedi Özgür Ansiklopedi. [Available at: https://tr.wikipedia.org/wiki/Üçüncü_sayfa_haberciliği. Accessed September 1, 2023].
8. NTV [Internet]. Çocukların Kurtlar Vadisi oyunu ölüme bitti. © 2025. [Erişim tarihi: 27 Şubat 2025]. Erişim linki: https://www.ntv.com.tr/dunya/cocuklarin-kurtlar-vadisi-oyunu-olumu-bitti,p4371_S8nEa059TrdLxscw
9. Wikipedia. John Hinckley Jr. [Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Hinckley_Jr. Accessed February 27, 2025].
10. True Crime New England [Internet]. Episode 165: The murder of Sharon Gregory. [Cited: February 27, 2025]. Available from: <https://www.truecrimene.com/episodes/165h30cqbpc98nucdd>
11. Asoğlu M, Takatak H, Göbelek M, Karka İ, Piriñçoğlu F, Çelik H, et al. Medyadaki şiddet unsurlarının üniversite gençlerinin ruh sağlığı üzerine etkisi [Impact of media violence elements on the mental health of university youth]. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2018;15(2):64-71. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/522738>
12. Gümüş YE. Kahramanın karanlık yüzü anti-kahraman: tiyatrodaki karakterin evrimi [Dark side of hero anti-hero: evolution of character in theatre]. RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi. 2023;35:846-60. doi: 10.29000/rumelide.1342254

13. Turan Tilbe B. Antik kahramandan anti-kahramana: Kahraman kavramının kökeni ve gelişimi. Çeşm-i Cihan. 2019;6(1):142-58. doi: 10.30804/cesmicihan.578233
14. Dolu O, Bükür H, Uludağ Ş. Şiddet içerikli video oyunlarının çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri: saldırganlık, şiddet ve suça dair bir değerlendirme [Effects of violent video games on children: An assessment on aggression, violence and delinquency]. Turk J Foren Sci. 2010;9(4):54-75. https://www.academia.edu/20925172/%C5%9Eiddet_%C4%B0%C3%A7erikli_Video_Oyunlar%C4%B1n%C4%B1n_%C3%87ocuklar_ve_Gen%C3%A7ler_%C3%9Czerindeki_Etkileri_Sald%C4%B1rganl%C4%B1k_%C5%9Eiddet_ve_Su%C3%A7a_Dair_Bir_De%C4%9Ferlendirme
15. Televizyon İzleme Araştırmaları Anonim Şirketi [İnternet]. Televizyon izleme ölçümü 2020 yıllığı. [Erişim tarihi: 1 Mart 2025] Erişim linki: <https://tiak.com.tr/upload/files/2020yillik.pdf>
16. Euronews [İnternet]. Bireysel silahlanma: Türkiye ve Avrupa'da senede kaç cinayet işleniyor, kişi başına ölüm kaç? © euronews 2025 [Erişim tarihi: 10 Mart 2025] Erişim linki: <https://tr.euronews.com/2023/08/19/bireysel-silahlanma-turkiye-ve-avrupada-senede-kac-cinayet-isleniyor-kisi-basina-olum-kac>
17. Gabbard GO, Gabbard K. Yöntembilim ve psikanalitik film eleştirisi. In: Glen O. Gabbard, Krin Gabbard, eds. Eradam Y, Hasan Satılmışoğlu H, çeviri editörleri. Psikiyatri ve Sinema. 2. Baskı. İstanbul: Okuyan Us Yayın; 2001. p.309.
18. Aydos SS. Afganistan'da kurtlar vadisi dizisi ve modern halk masalı kahramanı olarak Polat Alemdar [TV series the valley of wolves in Afghanistan and Polat Alemdar as a modern folk tale hero]. Milli Folklor. 2019;31(121):81-94. <https://www.millifolklor.org.tr/PdfViewer.aspx?Sayi=121&Sayfa=83>
19. Başar F, Demirci N. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet [Gender inequality and violence]. KASHED. 2016;2(1):41-52. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/207499>
20. İhlas Haber Ajansı [İnternet]. RTÜK'ten Çukur'a bir ceza daha. © İhlas Haber Ajansı. [Erişim tarihi: 10 Ekim 2023]. Erişim linki: <https://www.ihb.com.tr/haber-rutken-cukura-bir-ceza-daha-818380>
21. Medyafaresi [İnternet]. Rating sonuçları. © 2025 Medya Faresi. [Erişim tarihi: 10 Ekim 2023]. Erişim linki: <https://www.medyafaresi.com/ratingler>
22. Tahirağaoğlu İ. Dizi sponsoruna olan ilgiyi artırmada hashtag kullanımı ve izlenme sayılarına yönelik bir veri madenciliği yöntemi [A data mining method to use hashtags and ratings in order to increase attention to the tv series sponsors]. PIBYD. 2017;4(2):24-46. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/590473>
23. Koç NE. Şiddet içerikli dizilerin popülerite sebepleri [The reasons for the violence popularity in tv serials]. eJNM. 2018;2(1):26-36. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/408973>
24. Eriş U. Televizyon dizilerinde organize suç: "Deliyürek" dizisi üzerine bir inceleme. [Yüksek lisans tezi]. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi; 2002. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/10051>
25. İpek İ. Kurtlar Vadisi ve Çukur dizisinin şiddet ve suç eylemleri üzerindeki etkisi [The influence of the TV series called the Valley of the Wolves and the Pit on the acts of violence and crime]. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Derg. 2020;7(1):122-37. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1158381>
26. Küçük O. Tv dizilerinde şiddet: "Çukur" dizisi örneği [Violence in tv series: the case of "Çukur" series]. Uluslararası Sos Araştırmalar Derg. 2020;7(1):122-37. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1158381>
27. Çalışır G, Dudu E. Türkiye'deki televizyon kanallarında gösterilen dizilerde şiddet olgusunun sunumu: Kara para aşk ve Poyraz Karayel [The presentation of the phenomenon of violence shown on TV series in Turkey's television channels: Kara Para Aşk and Poyraz Karayel]. UHİVE. 2015;8:175-205. <https://www.guvenplus.com.tr/images/buyuk/UHIVE-08.pdf>
28. Taylan HH. Medyada şiddet efsanesi: eleştirel bir giriş. SEFAD. 2010;24:275-8. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/151818>
29. Gökçe G. Televizyon Program Yapımcılığı ve Yönetmenliği. 2nd ed. İstanbul: Der Yayınları; 2012.
30. Euronews [İnternet]. Eskişehir'de bıçaklı saldırı: Saldırgan hakkında tutuklama kararı verildi. © euronews 2025 [Erişim tarihi: 23 Ağustos 2024] Erişim linki: <https://tr.euronews.com/2024/08/13/eskisehirde-bicakli-saldiri-saldirgan-hakinda-tutuklama-karari-verildi>
31. Prusa Haber [İnternet]. Çukur dizisine özenen motorlu saldırganlar dehşet saçtı. © 2025 Prusa Haber [Erişim tarihi: 15 Ekim 2023] Erişim linki: <https://www.prusahaber.com/cukur-dizisine-ozenen-motorlu-saldirganlar-dehset-sacti/>
32. Hürriyet [İnternet]. Gasp şüphelilerinde dizi oyuncularının dövmesi. [Erişim tarihi: 15 Ekim 2023] Erişim linki: <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/eskisehir-gasp-suphelilerinde-dizi-oyuncularinin-dovmesi-40985745>
33. Çetindağ S. Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Yeni Medya Ortamlarıyla Dönüşüm Süreci: İçerde Ve Çukur Dizisi Örneğinde Yeni Yayıncılık Ekosisteminin İncelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2020. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=MzP7PYssFqdb3WljroAko0pZZi_xZH0WZF1aJf7KeBkHc_MDZHL464ERaodYK8R
34. Küçük O, Koçak MC. "Nefes: Vatan Sağolsun" filminde kültürel öğeler ve kimlik sorunları üzerine bir inceleme [An investigation on cultural elements and identity problems in the film: Nefes Vatan Sağolsun]. Uluslararası Sos Araştırmalar Derg. 2020;13(73):970-9. doi: 10.17719/jisr.11075
35. Erzurum Ekspres [İnternet]. Erzurumda çukur mahalleler. © Erzurum Ekspres. [Erişim tarihi: 15 Ekim 2023] Erişim linki: https://www.erzurmekspres.com/erzurum-da-cukur-mahalleler_1543.html
36. İhlas Haber Ajansı [İnternet]. Diziden etkilenip soyadlarını değiştirdiler. © İhlas Haber Ajansı. [Erişim tarihi: 15 Ekim 2023] Erişim linki: <https://www.ihb.com.tr/tokat-haberleri/-2234105>